نامەیەکی کراوە بۆ جەلال بەرزنجی ... سەباح ڕەنجدەر

کاکە جەلال بەرزنجی، کە گوێت لە هاوار بوو، ئاگرت کردەوە. ئاگر زەوی لە پیسی پاك دەكاتەوە و هێڵێكی داگیرساو بەرز دەكاتەوە. کۆشیعری: (بەیەکەوە تەنیاین)، کە ساڵی 2015 لە خانەی موکریانی بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، چاپ کرا. هەستی ڕاگرتم، هەست هەموو توانا نیشتووەکانی لە قووڵاییەکانەوەن پاڵیان پێوە دەنێت و سەریان دەخات و ئاراستەیان دەکات بۆ بینین، کە بیندراش فۆرمێکی گونجاو وەردەگرێت. فۆرمی نووسین، کە ئەم گەشەکردنەم ئاراستەی هەستەکانی خۆم کرد. هەستم کرد کۆمەڵێك شیعری تۆ لە هەستەکانی مندا نیشتوون و سەردەکەونەوە لەم کۆشیعرەتدا دوا خراون و گفتوگۆم لەگەڵدا ناکەن، بەڵام زەینم دەیبردمەوە سەر ئەو شوێنانەی بەر زەینم کەوتوون، لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێدا گەڕام پێنج شیعرم دۆزییەوە.

1- هەڵبزێکانی بۆندایی
2- ئاشتبوونەوە
3- شەوێکی تر نەچوومەوە گوێ چەمی منداڵیم
4- وەرە تا زووە شوێنێك لە مردن بۆ خۆمان بکەینەوە
5- شتە ئاساییەکان و شتە نائاساییەکان

تایپ و هەڵەگری و ڕێنووسیشم کردوون. ئەوە بۆ ئیمێلەکەتی دەنێرم. خۆزگە لەو دانیشتنەی 18/1/2017، کە نەژاد عەزیز سورمێ و تۆ و من لە یانەی (سیپان دوو) لە هەولێر دانیشتین ئەو پرسیارەم بهێنابووایە گۆڕێ، ئایا ئەم شیعرانە بۆ نەکەوتوونەتە ناو کۆشیعرەکەتەوە، کە شیعری جوانیشن. بەدڵنیاییەکی ڕوونەوە لە تەواوی ئەم شیعرانەی لە کۆشیعرەکەتدان جوانترن. لە ژیانی شاعیری داهێنەردا ئامانجێك هەیە و هەمیشە بە دوایدا دەچێت و بە چیادا هەڵدەگەڕێ. لە پێناو گەیشتن بە لووتکەدا نا، لە پێناو بەردەوام کۆششکردن و بنیادنانی کەسایەتیی ئەدەبی و بەسەر خۆداکرانەوە.

ئەم شێوازەی (شتە ئاساییەکان و شتە نا ئاساییەکان) بۆ ساڵی 1995 لە ئەزموونی تێدا خۆگۆڕینێکە و شتێکی تر هاتووەتە ناو دنیاکەتەوە. واتە: شتێك لە بەهرەی تێدا ڕووی داوە. گونجاندنێکی ئەفسوونیت لە نێوان ئەم دژانە بەکار هێناوە، کە تەنیا ناوت

بردوون و لە ناوەکەشدا ئیحات داوە. واتە: وشەکەت لەڕووی دەروونییەوە گەرم و هەستیار کردووە و هەوڵت داوە لە وشەدا ئیحا بدرێت و وشەکەش وەك ڕستەیەکی شیعری خۆی پێشکێش بکات، کارایی شاعیرێکە بنیادی توانای ئەدەبی ناوە و وشەکە بەرز دەکاتەوە تا ئاستی خۆدرکاندن و بژارکردن بۆ هەڵبژاردن و پێ ئیحاکردنی.

ئەم کۆشیعرەت بریتییە لە بنیادی گەڕان بەدوای نیشتیمانێکی دیارنەماو، یان هەستێکی سەرگەردان و بزربوو تێیدا. تۆ و عەبدوڵڵا پەشێو بەشێکی زۆری شیعرەکانتان لە دەرەوەی وڵات نووسیوە، پێچەوانەی ئەزموونی تۆ، ئەو بنیادی نیشتیمانێك دیار دەکات و هەستی تێدا دەجۆشێنێت. شوناس لە ئەزموونی هەردووکتان هاوبەش نییە. هی تۆ گەڕانە بەدوای شوناسی هەستی و هی ئەو پێشکێشکردنی شوناسی بەڕێگەیی. هەست لە گەڕان بەدوای شوناسدا بەهێزترە لە شوناس پێشکێشکردن. هەردووکیان گوزارشت لە مانای بوون دەکەن و خوێنەر سەرسام دەکەن. یەك بوونێکی هەستی و ئەوی تر بوونێکی بەڕێگەیی.

کۆشیعری یەکەمت: (سەمای بەفری ئێواران – 1979). دوو تایبەتمەندیی گرینگی تێدایە:
یەکەم: لەم کۆشیعرەدا پەخشانە شیعری کوردی تەواو دەردەکەوێت. پێشتر وەك تاڵەتیشك هەبووە، بەڵام وەك دەرکەوتن ئەم کۆشیعرە دەستپێکە. دواتر شیعری: (هاتیت – ی محەمەد موکری – گۆڤاری بەیان، ژمارە (59) 1980 و سووتانی ڕەنگەکان – ی دڵشاد عەبدوڵڵا – گۆڤاری بەیان، ژمارە (95) 1984) تیشکی زیاد و بەهێزتریان خستە سەر پەخشانە شیعری کوردی.
دووەم: یەکەم کۆشیعری نەوەی ئێوەیە تەواو لە کەشوهەوای شاعیرانی پێشە خۆیان چووبێتە دەرەوە و قەڵەمبازێك بێت بۆ خۆجیاکردنەوە و نوێبەخشییەکی تر، لەم کۆشیعرەدا، شیعری کوردی پرسیاری قووڵتر لە خۆی دەکات.
ژیان پڕ بەهرەیە، دەتوانیت بەهرە لە بەهرەکانی ژیان وەرگریت بە سوودوەرگرتن لە توانایەکانت بیکەیت بە پاڵپشت و نیشانەی کارکردنی بەرپرسیارێتی و قوربانیدان، ئەم توانینە هێزێکی پێگەیشتووی پێویستە بۆ پێ ئیحاکردنی وشەی بەرپرسیارێتی و قوربانیدان. دەست بە داهێنانە جوانەکانمانەوە دەگرم و وەك نموونەی باڵا دەیانهێڵمەوە و دەیانهێنمەوە بەرچاوی نەوەی نوێ و خوێنەری نموونەیی. قەت ناتوانم پشت لە جوانییە ڕاستەقینەکان بکەم. ئەزموونی تۆ لەناو شیعری هاوچەرخی کوردیدا جوانییەکی

ڕاستەقینەیە و هانی داوم و هاوکاریی کردووم بۆ جۆش و گەڕانی بێسرەوت و خۆشەویستیی زیاترم بۆ شیعر و خۆلادان لە زمان و فۆرمی باو.

کاکە جەلال شیعرم یەکجار خۆش دەوێت، چونکە خودی خۆمە. تا ڕادەی توانەوە لەناویدا تواومەتەوە، بەڵام بە دەستی ئەوانەی هونەری نووسین نازانن و قسەوقسەڵۆکەکانیانەوە ئازاری زۆرم تێیدا چەشت و ستەمیان لێ کردووم و بەدەستیانەوە ماندوو بووم و ماندووم. ئێمە ئازاری زۆری ئەوانە دەدەین، کە داهێنەران. لەو مەیلە ناقوڵایەوە چەندان بەهرە و خولیا تێکدەشکێن، بەڵام من وەك بڕوادارێك بڕوام بە تۆڵەی خودایی هەیە، کە خودا پارێزەری هەموومانە. ئەوەی چاکەی لەگەڵدا کردووم، لەبەر چاومە. ئەوەی خراپەشی لەگەڵدا کردووم. لەبیری ناکەم، بەڵام هەوڵ دەدەم لە خۆمی دوور بخەمەوە. بەرانبەر شیعر چاوەکانم کردوونەوە و ئەویش سەیری من دەکات.

لە 4/1/1983 تازە چەند شیعرێکی سەرەتاییم لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بڵاو کرابوونەوە. لە دەفتەرێکی بەرگ ئاسمانیدا بە دڵوداو نووسیبوومنەوە. ناوم نابوو: (قووڵاییەکانی ئا و نا: ئا = مردن، نا = ژیان). پێشانی یەك لە شاعیرە بەئەزموونەکانی شارەکەم، مەدحەت بێخەوم دا. بە جۆرێك ستایشی شیعرەکانی کرد، هەر هێندەم مابوو خۆم لێ بگۆڕێت و خۆم بە پاشای بێ تاج بزانم. ناونیشانی دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردیم وەرگرت و چوومە بەغدا. لە گەراج تەکسییەکم بۆ ناونیشانی وەرگیراو گرت و یارمەتیم لە پرسگە وەرگرت و بەژوور کەوتم. لە مەمەڕەکەدا ڕووبەڕووی پیاوێکی باڵا بەرز بوومەوە، بە کەم ئەزموونی و سادە و ساکاریی خۆم گوتم: (من شاعیرم و لە هەولێرەوە هاتووم و دیوانم هەیە دەمەوێ چاپی بکەم). ئەمیش بەبێ ئەوەی هیچ بایەخم پێ بدا و قسەیەکم لەگەڵدا بکات، چەند هەنگاوێك لە من دوورکەوتەوە و سەری بە ژوورێکدا گرت، بە دەنگێکی تەوساوی و گاڵتەئامێزەوە، گوتی: (مەحمووو، مەحمووو ئەو گەنجە هەولێرییە هاتووە و دەڵێ شاعیرم و دیوانم هەیە). جا نازانم لە هەڵزەقینەوەی گاڵتەئامێزی ئەو پیاوە بوو، یان هەر خۆی مێوان دۆست بوو. منی زۆر بە گەرموگوڕی وەرگرت و لە ژوورەکەی خۆی دانیشام و چایەکیشی بە دەستی خۆی بۆ هێنام. دەفتەرەکەی لێ وەرگرتم، لێرە و لەوێ چەند لاپەڕەیەکی خوێندەوە و گوتی: (ئەمانە شیعر نین، ئەمانە سۆزن، بڕۆرەوە ماڵی خۆت و بخوێنەوە، تا هەست نەکەیت شیعر پێویستی بە تۆیە بینووسیت مەینووسە، کە هەستت کرد پێویستی پێت هەیە بینووسیت بینووسە).

دوای تاوێ بێدەنگی، وەك ئەوەی لە شەڕدا بێ دووبارە گوتییەوە: (وەك گەنجێك ئەگەر داهێنەر بووی، هەرچی یارمەتییەك پێویست بوو، دەتدەم. ئەگەر داهێنەریش نەبووی، یەك دوو بۆمە بۆمی کرد، زانیم ناڕەزایی بوو، بەڵام بە ئاڵۆزی گوتی نەیهێشت من تێیگەم). تەنیا بە ناونیشانەکەی گوت جوانە و زۆریش پێی کاریگەر بوو.

منیش بەدڵی شکاوە و بێ ماڵئاوایی لە ژوورەکەی چوومە دەرەوە. لە دەرگاوە دووبارە تەکسیەکی ترم گرت و یەکسەر بۆ گەراج. لە ڕێگادا، هەر لە بەغداوە تا هەولێر هەرچی جوێنی دنیا هەیە بە مەحموود زمدارم دا، نەك هەر خۆی تا هەژدە پشتیشی. ئێستاش دەفتەرەکەمم پاراستووە. هەر چەند جارێك تەماشای دەکەم. ئەوجا دەزانم مەحموود زامدار چ یارمەتییەکی منی تازەکوورەی داوە و چ ڕاستگۆ بوو لەگەڵ ئەزموونی نووسین. سوپاس بۆ ئەو بە ڕەقییە هەڵسوکەوت کردنەی لەگەڵمدا. بە ڕێگای خۆمدا ڕۆیشتم و درووود بۆ ئەو، درووود بۆ ڕاستگۆیی لەگەڵ ئەزموونی نووسین. قسەکانی بە پیرۆز دەزانم. دوای ماوەیەك کارەکەی گواستەوە لقی هەولێری دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی، بەشی پێنجەمی (زێوان)م پێشان دا، پێی گوتم (حەڵاڵزادە)ی شیعر و شیرپاکی نوێبەخشی، چاك بەسەر شێواز و زماندا زاڵ بووی.
سەڵاح شوان و عەبدوڵڵا عەباس کۆڕێکی شیعرییان لە 16/2/1983 لە هۆڵی بەڕێوەبەرایەتیی ڕۆشنبیری جەماوەری لە هەولێر پێشکێش کرد. لە کۆڕەکەدا، ئەوجا زانیم ئەو پیاوەی لە مەمەڵەکەدا پرسیارم لێی کرد عەبدوڵڵا عەباس بوو، ئەو شاعیرەی پێشتر دوو کۆشیعریم. (1- سێ سەمفۆنیە و شەش سروود. 2- تۆ لە نێوان کۆچی شەو و ماچی ڕۆژدا)م خوێندبووەوە و خۆشم ویستبوو.

ئێستا خەریکی ئامادەکردنی سەرجەم شیعرەکانی خۆمم و تەنکە دەستکاریەکیشم کردوون. بەنیازم دەرفەتێکم بۆ هەڵکەوێت چاپیان بکەم. لە خوێندنەوەی سەرجەم شیعرەکانمەوە زۆر بە ڕوونی ڕووبەڕووی ئەوە بوومەوە. باڵندە و پەلەوەر و ئاژەڵ و گیانەوەر و ڕووەك شانبەشانی مرۆڤ کارەکتەری سەرەکیی ئەدەبی منن و قورسایی خۆیان داناوە و بەبایەخەوە دەرکەوتوون و هێمای سادەیی جوانین. هەندێك غەفڵەتی وێنەشم بەدی کرد، ئەوانیشم چارە کردوون.

زۆربەی خوێندنەوە و نووسینم لەناو دانیشتنەکانی ماڵ و منداڵەوەیە. نە بێزار دەبم، نە دەکەومە بارێکی نائاساییەوەش. تەنیا هەندێ جار لە ناوەختدا بانگم دەکەن. ئەرێ قاوەیەکت بۆ بکەین، یان میوەیەکت بۆ بهێنین. حەزم لەو بانگکردنە نییە، بەڵام

بێزاریم بەڕوویانەوە دەرنەبڕیوە. تا هەست بە تووڕەییم، یان دڵگرانیم بکەن. تەنیا قەڵەمەکەم بەرز دەکەمەوە خۆیان دەزانن ئاماژەی بەڵێیە.

چەند ساڵێکە تووشی سێ نەخۆشیی درێژ خایەن، شەکرە و پاڵەپەستۆی خوێن و لەرزەیەکی دڵ بوویمە. کاتێك میوە دادەنێن ئەو میوانەی بۆ نەخۆشیەکەم زیانیان هەیە داینانێن، یان لە پێشە من نایخۆن. نەك من حەزم بچیتێ و نەتوانیشم بیخۆم. لەو بارەیەوە زۆر دڵڕاگریم دەکەن. نزیکەی 1300 لاپەڕەیەك شیعر و 700 لاپەڕەیەکم لەبارەی شیعرەوە نووسیوە. لە هیچیان نەك پەشیمان نیم، بەڵکو دوودڵیش نیم. تەنیا لە هەڵبژاردنی ئەو پاشناوەم نەك هەردوو دڵم، بەڵکو پەشیمانشم. وەك ئەوەی دەستبەرداری باوکم بووبم. ناوی سیانیم زۆر مۆسیقییە. (سەباح سابیر حەسەن). نازانم ئەو مەیلە ناقۆڵایە چی بوو فریوی دام.

ئەو شەوەی هەرسێکمان: نەژاد و تۆ و من دانیشتبووین. دانیشتنێکی ئێجگار ڕۆشنبیریی بوو، هەرسێکمان بە هێمنییەکی ئەدەبییەوە لە ئەزموونی یەکتری و شیعری کوردی دەدواین، بۆ خۆپاراستن لەم و لەو نموونەشمان دەهێنایەوە. هیچ بارگرژییەك لە گفتوگۆکانمان ڕووی نەدا. تەنیا تۆ گلەییەکت لە دەسەڵات هەبوو، کە گەندەڵی ناقۆڵا لە بەڕێوەبردن کراوە و ستەم و کەمتەرخەمیش لە خانەنشینییەکەی تۆ. دەسەڵات وەك تراژیدیایەك تێکەڵ بە کۆمیدیا دەبێت.

قەت خەم لەو کەمتەرخەمییە مەخۆ، کە بەرانبەر یەك لە داهێنەرەکان ڕووی داوە و قوربانی زۆریشی داوە و زیندانیش کراوە. بێ هیچ دڵ لە دڵدانێك ئەوان سەرکردەیەکی سیاسین و تۆش سەرکردیەکی ئەدەبیت. ئەوان بە بڕیار بوونەتە سەرکردە. تۆش بە بەهرە و سرووش. دەسەڵاتی ئەدەبی لە دەسەڵاتی سیاسی زۆر گرینگترە. بەختیار بە و فیکەیەك بە ڕوویاندا بکێشە. شاعیرم دیوە لە ئاست بەرپرسی پلە پازدەدا لێوی تەتەڵەی کردووە. ئەمانە نەك ناتوانن بێگەرد و خاوەن خۆبوونی خۆیان بن، بەڵکو ناتوانن لەناو پانتۆڵەکەی خۆشیاندا تۆزێکی بە ئیسراحەت بکەن و تەماشای دەوروبەری خۆیان نەکەن.

کوردستان وڵاتێکی ژیان گرانە، نەك هەر لە ڕووی ئابوورییەوە، بەڵکو لە ڕووی قسەوقسوڵێکی نامەردانەوەش، جۆرە ژیانێکی سۆفیانەم بۆ خۆم هەڵبژاردووە و لە دەوروبەر دوور کەوتوومەتەوە. خۆم کردووە بە ناوەندێك هەمیشە بۆ ئەو ناوەندە دەگەڕێمەوە و بەردەوامیش لە جووڵەی ڕۆحیدام و لەگەڵ خۆمدا کار دەکەم. واتە: لەگەڵ نووسین و

خوێندنەوە و خودادا، نە تەورات، نە ئینجیل، نە قورئان نەیانتوانیوە خودا بۆ بوونەوەر ئیکتیشاف بکەن. هەمیشەش ئەو بیرکردنەوەیە خولیام گەرم و هەستیار دەکات، هەموو داهێنەرێك وەك کۆلارە هەڵدەدەمە ئاسمان تا لە ئەستێرەکان نزیك ببنەوە، داهێنەر ئەگەر بێگەرد و خاوەن خۆبوونی خۆی بوو، نەببووە پێخوستی دەسەڵات، دەتوانێت ببێتە ئەستێرە.

لەم ڕۆژانەدا: (دڵشاد عەبدوڵڵا) لە ژمارە (3)ی گۆڤاری (باران)دا شیعرێکی پڕاوپڕی بڵاو کردووەتەوە و خۆگۆڕینێکە لە خۆی، وردەکاریی گەرم و هەستیاری تێدا بەکار هێناوە، دڵم پێی خۆش بوو. حەزدەکەم تۆش هەوڵ دەی بیبینی و لەو بڕوایەدام وەك نموونەیەکی باش دێت پێی خۆش دەبێت.
هەر لەم دەرفەتەدا هەلێك وەردەگرم و قسەیەك دەکەم: هیچ وشە و دەستەواژە و دانەپەیڤێك ناسوڵ و لە سوانیدا بێزراو نابێت. دەبێ ڕوانینێکی تر بۆ ئەم بۆچوونە بەرهەم بهێندرێتەوە. سوان و نەسوان لە هێزی بەکاربردنیدا دەردەکەوێت. دڵشاد ناونیشانێکی یەکجار سواوی بۆ شیعرەکەی هەڵبژاردووە: (گۆرانییەك بۆ باوکم)، کە چەندان ساڵە ترپە و ئاوازی ئەم ناونیشانانە دووبارە دەبێتەوە. تا ئاستی سوانێکی بێزارکەر، بەڵام ناونیشان لەم شیعرەدا هێزێکی ئەفسووناوی لەبابەتەوە وەرگرتووە و کردوویەتی بە خوێ و ڕۆنی نانێکی تر و لە هەموو سوانێك دەربازی کردووە، دەڵێی یەکەم جارە ئەم ڕستەیە دەبیندرێت و گیرۆدەی ئەفسوونی خۆیت دەکات، شاعیری دڵخگۆڕ هێز دەداتە وشە و ئەفسوون لە پەیوەندی نێوان وشەکان پەیدا دەکات

کاکە جەلال: ساڵی 1985، کە کۆشیعری: (گەرم نەبوونەوە)ت چاپ کرد. هەڵەی چاپی تێدابوو، داوات لە من و فەیسەڵ دیهاتی کرد یارمەتیت بدەین و هەڵەکان لەسەر کتێبەکە ڕاست بکەینەوە، ئەوجا دابەشی سەر کتێبخانەکانی بکەی. بە سێ دانیشتن بە هەموو کتێبەکاندا هاتینەوە و هەڵەکانمان بەقەڵەم ڕاست کردەوە. ئەو کات (ئێوار) منداڵێکی بچووك بوو، وەك کەروێشکێکی خرپن لەناومان دەهات و دەچوو. خودی تۆیە، ئومێدم ئەوەیە بە قووڵی پێبگات و لە هەموو تەمەنی لەڕووناکیدا ئۆقرە بگرێت و وزەی پێ بدات. وا بەرەبەیانە. خەریکە نامەکە ئیمزا دەکەم و بەسەر دڵمدا دێمەوە، گەرمایی ئەو ئاگرم پێ دەگات، کە داهێنەریی تێدا دەسووتێت. قاوەم خستووەتە سەر ئاگر، کتێبی سۆفیگەرێتی نیکۆس کازانتزاکیس، کە جەلیل کاکەوەیس وەریگێڕاوە دادەنێم. بۆ جاری دووەم دەست بە خوێندنەوەی بکەم. ئای ئەفسوونی ئەو کتێبانە چەند بکوژن. ئاگاشت لە خۆت نییە ناچارت

دەکەن دوو جار و سێ جار بیانخوێنیتەوە، یان دەبنە کتێبی هەموو تەمەن. تەنیا ئەو کتێبانەن دەتوانن وەڵامی پرسیارەکانی دڵ بدەنەوە و بەسەر دڵیشماندا بێنەوە.

هەولێر 19/4/2017